Forord.

Dette er SF-Bornholms valgprogram til kommunalvalget i 2021. i programmet søger vi at vise vores overordnede visioner og ønsker – vi forklarer nogle af vores politiske tiltag – vi nævner nogle af de helt konkrete forslag, som vi vil arbejde for.

I vid udstrækning bygger dette valgprogram på vores valgprogram fra 2017. Vores grundlæggende politik og vores grundlæggende holdninger er jo stadigvæk de samme. På den anden side HAR vi jo opnået nogle af vores ønsker fra 2017 (eller er ved at få det) og verden i 2021 er jo ikke den samme som i 2017.
Valgprogrammet er delt i en række emner. Hvert emne indeholder 3 elementer:
1: Vores overordnede visioner.
2: Fakta og overvejelser omkring det enkelte emne.
3: Konkrete tiltag indenfor emnet (rækkefølgen er ikke prioriteret), som vi vil foreslå, støtte og/eller arbejde for i den næste 4-årsperiode.

Der er ikke tilknyttet økonomi til de enkelte emner, da ingen kan forudse situationen i fx 2024. Nogle af forslagene kræver ekstra penge, men mange steder handler det om at bruge pengene anderledes og bedre. Nogle forslag vil også give besparelser.Til sidst har valgprogrammet et generelt afsnit om den kommunale økonomi.
Valgprogrammet er forpligtigende for alle SF-Bornholms kandidater og partiforeningen generelt.
Vi vil arbejde hårdt og stædigt på at gennemføre vores valgprogram. Vi er dog også realister, så nogle gange vil vi være nødt til at indgå kompromisser, hvor vi ikke kan få vores vilje hele vejen.

Vi vil støtte et flertal til 'venstre'. Vi vil søge maksimal indflydelse for vores mandater og stemmer, men vi vil ikke ofre vores politiske holdninger for at få nogle 'poster' rundt omkring.

Vores politik er rød og grøn. Den er rød, fordi vi fokuserer på, at alle borgere skal have anstændige vilkår og muligheder i deres tilværelse ud fra deres eget udgangspunkt. Den er grøn, fordi vi tillægger arbejdet med natur, miljø, klima, bæredygtighed m.v. en absolut værdi – for os, for vores samfund og for vores fremtid. Vi arbejder for en **RØD** tråd i den **GRØNNE** omstilling

I SF vil vi arbejde benhårdt for at skabe en social, en miljømæssig og en bæredygtig udvikling på Bornholm. Hvert eneste mandat og hver eneste stemme tæller!

Budgetforliget for 2022 mellem Socialdemokratiet og Venstre, som hverken socialt, velfærdsmæssigt, miljø- og klimamæssigt ELLER økonomisk er ansvarligt viser tydeligere end nogensinde, at der er brug for en stærk rød og grøn repræsentation i kommunalbestyrelsen på Bornholm. SF-Bornholm er klar til at udfylde den rolle!

Hvis du har spørgsmål, forslag eller ideer, så er du meget velkommen til at kontakte os på nedenstående adresser.

Du er selvfølgelig også meget velkommen til at melde dig ind i vores partiforening. I SF-Bornholm har alle vores medlemmer konkret indflydelse på den måde, som vi arbejder politisk på; før alle vigtige møder har vi baggrundsgruppemøder i partiforeninger, hvor vores holdning til de enkelte sager afgøres; møderne afholdes dels fysisk og dels virtuelt.

Lars Jørgensen – formand for SF-Bornholm

Leif Olsen – spidskandidat ved KV21 ***Joan Prahl Parente – kandidat ved KV 21***
Nikolaj Fjellerad – kandidat ved KV 21 ***Bo Haxthausen – kandidat ved kV 21.***

Indholdsfortegnelse

1: Bornholms udvikling – et bæredygtigt samfund på alle måder. 3

2: Klima og bæredygtighed 4

3: Naturpolitik 6

4: Landbrug. 8

5: Ældrepolitik. 9

6: Udsatte børn og unge. 11

7: Børn, dagpasning og daginstitutioner 12

8: Folkeskolen 13

9: Uddannelse og 'unge-liv' på Bornholm 15

10: Kultur, idræt og fritid 16

11: Befolknings- og boligstruktur. 17

12: Kollektiv trafik. 19

13: Erhvervspolitik og beskæftigelse. 20

14. Fysisk planlægning, lokalplaner m.v. 21

15: Kommunens økonomi. 22

Bornholms udvikling – et bæredygtigt samfund på alle måder.

SF ønsker et samfund

- *Der er bæredygtigt – både miljømæssigt, klimamæssigt og økonomisk.*
- *Der giver vores borgere mindst lige så gode muligheder som i resten af landet.*
- *Der er attraktivt for borgere og tilflyttere både som unge, yngre og ældre.*
- *Der har et attraktivt boligmarked med mange forskellige boligformer.*
- *Der skaber muligheder for vores børn og unge*
- *Der har et attraktivt og velfungerende kultur- og fritidsliv – for børn, unge og voksne*
- *Der understøtter et moderne og innovativt erhvervsliv.*

Man kan med god ret sige, at alle kan være enige i ovenstående – fra ung til gammel, fra venstre til højre. Det er også sandt, men i SF har vi naturligvis vores egen forståelse af indholdet, og vi har også nogle klare holdninger til hvorledes der skal prioriteres her og nu.

Et bæredygtigt Bornholm er et Bornholm, hvor vores transport, daglige forbrug og energiforbrug ser anderledes end i dag. Vi er startet så småt, men der er lang vej endnu, og vi har brug for klare og stærke beslutninger. Spørgsmålet er, om kommunalbestyrelsen tør – SF tør!

Et bæredygtigt Bornholm er et Bornholm, hvor naturen og biodiversiteten fylder langt mere end i dag. Det betyder så også, at vores landbrug skal bruge mindre plads, og at en større del af produktionen skal være bæredygtig. Med Naturpolitikken er vi lige startet, men det er de næste 10-20 år, der bliver afgørende, hvis vi tør – SF tør!

Et bæredygtigt Bornholm er et Bornholm med et levende, stærkt og voksende erhvervsliv med nye og gamle virksomheder, med store og små virksomheder. Vi skal sørge for, at eksisterende virksomheder har udviklingsmuligheder. Vi skal også støtte nye virksomheder – med rådgivning, planlægning og udviklingsmuligheder. Til gengæld skal vi også – og det er ofte svært – turde sige ”nej” til ideer, virksomheder o.s.v., som ikke bidrager til udviklingen af Bornholm. Vi skal burde lave klare valg – SF tør!

Bornholmerne skal selvfølgelig have samme muligheder som borgere i resten af landet – og helst bedre muligheder. Det betyder, at servicen skal være i orden – skole, uddannelse, infrastruktur o.s.v. – men det betyder også, at vi skal udnytte, at vi er et ’lille’ samfund – vi kan agere hurtigere, smidigere og bedre, hvis vi vil – SF vil!

For at være et attraktivt samfund skal vores grundlæggende service fungere. Vi skal have gode børnehaver og skoler, og vi skal tilbyde mange forskellige slags boligmuligheder – fra parcelhuse over ejerlejligheder, andelsboliger og almennyttige boliger. Vi skal derfor også turde prioritere blandt de forslag, som diverse projektmagere kommer med. Vi skal turde sige ”ja”, men også ”nej” – SF tør!

I de seneste 3 år har der været en særlig indsats på børneområdet. Dette har SF støttet helhjertet, og det vil vi fortsætte med at gøre! Derfor er vi også villige til at afsætte de nødvendige penge hertil. Til gengæld trækker udbygningen af børnehaverne i langdrag. I Allinge er det efterhånden 5-6 år siden, at man vedtog, at der skulle bygges en ny børnehave til afløsning af den gamle. Der er desværre ikke noget, der tyder på, at det kommer til at ske snart, fordi diverse politikere er blevet fortryllede af et ’projekt’, der inkluderer såvel idrætshallen som cirkuspladsen og en børnehave. Projektet i sig selv kan være spændende, men for SF tæller børnene altså mere; det kan jo ikke være sådan, at børnene i Allinge, som gik i børnehaven,

da det blev besluttet at bygge en ny, skal være pensionister inden det sker – blot fordi nogle politikere har fået øje på et 'projekt'!

Indsatsen på området skal fastholdes også selvom det betyder, at vi skal turde sige 'nej' til projekter – SF tør sige både "ja" og "nej".

På folkeskoleområdet er der så etableret nogle halve specialtilbud. Dette kan være en god ide, hvis det kan støtte inklusion, men det er for tidligt at sige. I SF vil vi holde øje med disse tilbud og deres virkning i de kommende 4 år! Hvis de virker, så er vi også villige til at investere i dem.

Til gengæld er SF ikke med på de besparelser på Kildebakkeskolen og Heldagsskolen, som Ø, S og DF har brugt som 'finansiering' af disse tiltag. Vores 2 'særlige' folkeskoler fungerer godt og giver gode tilbud til mange af vores børn – de skal IKKE ofres i 'papirbesparelser'. Vi skal investere i ALLE vores børn – SF vil!
I sidste periode er der etableret en overbygning på skolen i Hasle (Svartingedal). SF var imod denne beslutning, fordi den ikke styrker den samlede bornholmske folkeskole, og fordi partierne bag beslutningen – fra Ø over S/V til DF – ikke havde skaffet pengene til at betale for den nye overbygning. Nu er den imidlertid etableret, og derfor er det SFs klare holdning, at så skal det også fungere bedst muligt. Derfor er vi også villige til at prøve at finde pengene. Politiske beslutninger har konsekvenser – også økonomiske – og det skal politikerne turde indrømme. Det er muligt at Ø, S/V og DF ikke tør, men SF tør!

Livet er ikke kun bolig, skole, uddannelse og job. Livet er også fritiden med muligheder indenfor kultur, idræt og andre aktiviteter.

Bornholm har generelt et velfungerende idrætsliv baseret på foreninger; dette skal kommunen selvfølgelig støtte. Bornholm har også en række større kulturinstitutioner og events, som er vigtige, og som kommunen støtter. Til gengæld er der også hos nogle borgere – unge som ældre – en lyst til at have mere spontane eller ad-hoc aktiviteter indenfor såvel musik som teater og idræt udenfor de etablerede rammer; kommunen skal støtte op om sådanne initiativer. Det kan være 'farligt' at prioritere en 'ustyrlig' skaterbane frem for endnu en svømmehal, og ikke alle tør – SF tør!

Disse er nogle af de elementer, som SF ser som nødvendige for Bornholms udvikling – endnu flere kunne have været nævnt. Dette afsnit rummer ikke konkrete forslag, fordi disse kan findes under de forskellige emner i det samlede valgprogram.

Klima og bæredygtighed.

Hvad vil SF?

- *Vi vil gøre Bornholm til et bæredygtigt samfund*
- *Vi vil kæmpe for, at Bornholm lever op til Paris-målsætningen*
- *Vi vil sikre Bornholm imod de allerede uafvendelige klimaforandringer.*

Det er SFs helt generelle holdning, at klima og bæredygtighed IKKE betyder, at vi skal tilbage til fortiden. Klima og bæredygtighed er primært en moderne udvikling, der gavner vores muligheder – det er ikke en begrænsning, hvis vi handler fornuftigt og nu!

Bæredygtighed er mange ting, og det kommer til at påvirke hele vores tilværelse. Nogle af de følgende elementer er kommunale og nogle er private – kun sammen kan vi nå målet.

- Transport er en af de helt store klimabelastninger. Vi skal derfor i langt højere grad sikre, at persontransporten bliver baseret på bæredygtig energi, og det vil primært sige el. For at dette kan lykkes, så skal vi sikre, at der er lademuligheder for elbiler, elcykler o.s.v.
- Den tunge transport – lastbiler, landbrug, entreprenørmaskiner m.v. – kan næppe indenfor en kortere årrække baseres på el. Her skal vi støtte udviklingen af og overgangen til anvendelse af forskellige former for bæredygtige drivmidler, fx biodiesel, brint m.v. Firmaer og entreprenører, der arbejder med disse ting, skal gives forrang ved udbud af kommunale opgaver ved at indskrive kravene til licitationsbetingelserne.
- Den kollektive trafik og kommunens egne biler behandles i særskilte afsnit.
- Boliger og bygninger generelt er en anden stor belastning i forhold til bæredygtighed, især i forhold til opvarmning og belysning, men også i selve byggefasen.
- Opvarmning skal primært omstilles til el og geotermisk energi– både privat og i fjernvarmen – da biomasse kun er en 'overgangsteknologi'. Der skal naturligvis være tale om bæredygtigt produceret el fra vind, sol m.v. Derfor skal vi på Bornholm arbejde på etablering af solcelleanlæg, havvindmøller m.v.

  M.h.t. bygning og renovering skal vi både kommunalt og privat satse på genanvendelse af bygningsmateriale, og på anvendelse af bæredygtige materialer – både træ og andre naturmaterialer, men også være materialer, der er producerede med et minimum af ressourcer.
- BOFA/affald – her har vi allerede vedtaget en plan om at være 'affaldsfri' i 2032.
- Vores generelle forbrug påvirker også bæredygtigheden. I kommunen skal forbrug af diverse materialer omlægges til bæredygtigt forbrug i institutioner, kontorer m.v., og kommunen skal støtte private virksomheders og borgernes omlægning til det samme.
- Landbruget og naturpolitikken spiller også en afgørende rolle i udviklingen af bæredygtighed, men behandles i et særskilt afsnit i valgprogrammet.

Klimaudfordringerne er konkrete. De findes allerede i dag, og det bliver desværre kun værre i de kommende år. Det er et problem, som vi er nødt til at forholde os til og arbejde målrettet med.

De konkrete udfordringer på Bornholm er ret tydelige.

1: Mere nedbør giver problemer med 'indenøs' oversvømmelser samt for kloaksystemet.

2: Kraftigere storme m.v. skader kyststrækninger og havne.

3: Ændringer i temperatur og nedbør giver udfordringer for vandmiljøet i både vores vandløb og det 'nære' havmiljø (alger m.v.I

Nogle mener stadigvæk, at vi kan vente med at gøre noget, men det er ikke sandt! Klimaforandringerne er – desværre –her og nu! Udfordringen er, at der er tale om dyre tiltag, som ikke giver øjeblikkelig 'profit', men som på sigt er med til at bevare og beskytte vores samfund. Tiltagene vil så gavne vores samfund i mange år.

- Omkring de 'indenøs' oversvømmelser gælder det, at vi skal have frilagt og vedligeholdt mange flere af vores vandløb. Dermed kan vi bedre opsuge de øgede vandmængder.
- Med hensyn til havne og kyststrækninger skal vi have bedre vedligeholdelse til at modstå de stærkere påvirkninger.
- Omkring vandmiljøet handler det meget om 'vandløbs-pleje'. Vi skal genskabe de naturlige snoninger, som vandløb havde. Det øger den naturlige 'rensning' og skaber forsinkelser i forhold til udløbet til havet.

- Vedrørende kloaksystemet skal vi både have separering mellem spildevand og regnvand samt en generel opgradering af vores (meget forfaldne) kloaksystem i de større byer. Her er spildevandsplanen HELT afgørende.

Konkrete forslag, som SF vil arbejde for i den kommende periode:

- *I 2025 skal planen for eldrift af BAT gennemføres.*
- *I 2025 skal Bornholm have en ladestruktur, der gør det let at have en elbil.*
- *I 2025 er boligers og bygningers opvarmning mindst 75% bæredygtig.*
- *I 2025 anvender kommunen kun bæredygtige materialer eller genbrugsmaterialer ved byggeri.*
- *I 2025 skal projektet om kystnære vindmøller være realiseret, og minimum 10 solcelleparker skal være etablerede/planlagte (solcelleparker skal planlægges således, at de beskytter drikkevandet.*
- *Alle renoveringer af kloaksystemet skal rumme separering af kloak- og overfladevand.*
- *Alle offentlige pladser indrettes 'grønt' så der ikke er asfalt, der leder vand direkte ned i kloakken, men derimod græsbelægning o.lign. som forsinker vandet (det vil også gavne biodiversiteten)*
- *- Flere vandløb skal føres tilbage til deres 'naturlige' forløb.*

Naturpolitik.

Det vil SF

- *Sikre mere plads til naturen.*
- *Sikre mere og bedre biodiversitet.*
- *Beskytte truede arter.*
- *Skabe muligheder for natur- og aktivitetsoplevelser for såvel bornholmere som turister.*
- *Sikre at naturtiltag også er med til at beskytte vores drikkevand, vores vandmiljø og andre ressourcer.*

På SFs forslag fik Bornholm en naturpolitik i 2021. Den fokuserer primært på at skabe mere plads til naturen på vores ø, men også på at skelne mellem de steder i vores natur, hvor beskyttelse er afgørende, og de steder, hvor vi som borgere kan opleve og bruge naturen.

Der skal ikke herske tvivl om, at det for SF er vigtigt, at vi skaber mere plads til naturen, at vi beskytter truede arter og at vi forbedrer vores biodiversitet. Når dette er sagt, så skal det også siges, at det også er vigtigt, at vi som mennesker kan komme ud i naturen, opleve den og have forskellige aktiviteter i den. Det afgørende er at sikre, at de forskellige hensyn støtter hinanden og ikke bliver til hinandens modsætninger.

På Bornholm har vi en del natur, men vi glemmer, at det meste af Bornholm er udlagt til landbrug – i 2018 59,5%, hvilket er et af Danmarks højeste procenttal. Samtidigt er kun ca. 5% af den bornholmske landbrugsjord dyrket økologisk (https://fodevarewatch.dk/Landbrug_Fiskeri/article9109209.ece) , hvilket er noget af det laveste i Danmark – gennemsnittet er på over 8% jf. https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/MOF/bilag/281/1858307.pdf . Samme rapport fra Folketinget viser i øvrigt også en lang række problemer, som det konventionelle industrilandbrug medfører for vores natur, miljø og sundhed
SF-Bornholms naturpolitik går ikke efter at hænge landbruget ud, men en reel naturpolitik (og fremtidssikret

erhvervspolitik) kræver både, at mindre af vores areal bliver anvendt på landbrug, og især at mere af vores landbrugsjord bliver anvendt anderledes – økologisk, bæredygtigt og mindre intensivt, hvilket også stemmer overens med aftale mellem Landbrug og Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening om at mindske klimabelastning, sikre biodiversitet m.v. (https://lf.dk/viden-om/miljoe-og-klima/natur-og-biodiversitet/faelles-udspil). Fordi landbruget spiller så stor en rolle på Bornholm har det også fået sit eget afsnit i vores valgprogram. I naturpolitikafsnittet skal det blot understreges, at det er vigtigt, at intensivt og kemisk dyrkede arealer overgår til enten naturområder, økologisk dyrkede arealer eller arealer, der dyrkes lavintensivt – fx til græsning.

Naturen har mange gode effekter på mennesker, vores sundhed og vores velbefindende, men det er vigtigt at understrege, at naturen har en værdi i sig selv! Derfor kan og vil det nogle gange være nødvendigt at begrænse adgangen til naturen for at sikre, at beskyttede arter og naturtyper ikke ødelægges. Der er så mange andre steder i naturen, hvor vi kan komme og opleve den.

Mennesker har mange forskellige ønsker til naturen. Nogle vil gå en stille tur og nyde oplevelsen – andre vil løbe, cykle eller ride en tur, hvor naturen er en del af oplevelsen. Atter andre vil noget mere actionpræget med fx mountainbike, klatring, rapelling o.lign. Alle former for naturoplevelser er positive, men vi skal sørge for, at de samarbejder og ikke modarbejder hinanden. Derfor skal naturpolitikken blandt andet gøre det klart hvilke dele af vores naturarealer, der er beregnet på det forskellige former for anvendelse.

I de senere år har der været et pres for at etablere overnatningmuligheder i naturen – uanset om disse er forklædt som ”shelters”, trætopshytter eller lignende.

Helt principielt mener SF-Bornholm IKKE, at der skal etableres overnatningsmuligheder i naturen – dette er jo blot ’forklædte’ campinghytter. Der kan være enkelte undtagelser langs med kysten for havkanoer/-kajakker o.lign. ligesom visse, mindre og bæredygtige ’trætopsprojekter’ uden store infrastrukturanlæg (p-pladser, servicebygninger o.s.v.) kan overvejes i udvalgte områder.

Naturpolitikken, som den findes, er blot et stykke papir. Det vigtige arbejde fra nu af er at gøre den til virkelighed – sammen med borgerne, sammen med landbruget og i en åben diskussion. Meget af den bornholmske natur er privatejet; noget er ejet af kommunen og en stor del er ejet af staten (Naturstyrelsen). At virkeliggøre naturpolitikken kræver samarbejde – og dermed også med kompromisser. SF er villig til kompromisser – men målet er klart: Vi skal mere natur og mere forskellig natur!

Dette vil SF konkret arbejde for i den kommende periode.

- Naturarealet på Bornholm skal øges med 10% - enten ved direkte overgang fra landbrugsareal til natur eller ved overgang fra landbrugsareal til lavintensivt dyrket areal.
- Der skal være en klar opdeling af naturarealer i forhold til hvilke forhold, som de kan benyttes til.
- Biodiversiteten skal styrkes ved etableringen af grønne korridorer, mindre slåning af grøftekanter samt ændring af den kommunale naturpleje.
- Der skal udpeges områder, hvor mindre, ’primitive’ trætopsprojekter for overnatning kan gennemføres uden at påvirke naturen negativt. Der skal ikke etableres yderligere ’shelters’ i konkurrence med campingpladserne; Bornholm er ikke større end du kan opleve naturen i løbet af dagen og stadigvæk overnatte på en campingplads.
- Stier m.v., som giver adgang til naturen, skal etableres og vedligeholdes ligesom det – i samarbejde med turisterhverv og diverse naturorganisationer – skal gøres muligt at finde tur- og oplevelsesforslag digitalt.

- Flere bornholmske vandløb skal bringes tilbage til deres 'naturlige' forløb.
- Samarbejdet mellem kommunen, staten og de private lodsejere skal være (endnu) bedre.
- Hvert år skal laves og gennemføres mindst 2 handleplaner til virkeliggørelse af naturpolitikken – disse kan dels være emneorienterede eller knytte an til en specifik lokalitet. Handleplanerne skal i offentlig høring inden vedtagelse og skal naturligvis udarbejdes sammen med de private lodsejere, hvor dette er relevant.

Landbrug.

Det vil SF:

- *Øge andelen af økologisk og mindre intensivt dyrket landbrug på Bornholm.*
- *Skabe mere plads til naturen på Bornholm.*
- *Fastholde og udvikle landbrugets betydning for beskæftigelse og økonomi på Bornholm.*

Nogle vil måske undre sig over, at landbruget har et specielt afsnit i SF-Bornholms valgprogram. Men det er nu ganske logisk; landbruget fylder meget på Bornholm, både arealmæssigt, økonomisk og beskæftigelsesmæssigt.

Landbruget fylder ca. 60% af Bornholms areal og forvalter derfor det meste af vores ø. Ca. 4 % af arbejdsstyrken er beskæftiget med landbrug, men hertil kommer så ansatte i diverse fødevarevirksomheder. Også i forhold til den økonomiske omsætning betyder landbruget meget på Bornholm, men det er dog ikke vores største erhverv og både beskæftigelsesmæssigt og økonomisk er betydningen vigende. Netop derfor er det vigtigt både at udvikle landbruget på Bornholm og sikre, at det spiller sammen med vores øvrige erhvervssektorer og vores natur og miljø.

Som samfund er målsætningen ikke at producere flere industrisvin eller lignende. Målsætningen er at øge værditilvæksten i landbruget samtidigt med, at landbrugsproduktion bliver mindre miljø- og klimabelastende.

I kommunens vision er målet, at 20% af den bornholmske landbrugsjord skal dyrkes økologisk – det er vi meget langt fra., desværre. Samtidigt har kommunen en målsætning om at man i sin egen madproduktion skal anvende såvel økologiske som lokalt producerede produkter – heller ikke her er vi i mål. Udfordringen er at få disse 3 målsætninger til at arbejde sammen.

I vores erhvervspolitik skal vi naturligvis støtte de producenter og virksomheder, der arbejder med økologi og bæredygtig produktion. En langt større del af kommunens penge til erhvervsudvikling og de penge, der uddeles igennem LAG[1] skal målrettes dette!

I kommunens indkøbspolitik skal der via DeViKa – den kommunale madproducent - laves 'udviklingskontrakter' med de producenter og virksomheder, som arbejder med økologi, bæredygtighed og lokal produktion. Kontrakterne skal sikre, at disse virksomheder – selvom de måske ikke lever op til kontrakterne her og nu – får mulighed for at gennemføre omlægninger, udvidelser og produktudvikling, som

[11] LokalAktionsGruppe – en forening primært finansieret via EU og staten, som skal understøtte udviklingen i lokalområdet. LAG er ikke kommunal, men kommunalbestyrelsen udpeger nogle af medlemmerne af bestyrelsen, som fordeler pengene.

hjælper kommunen til at opfylde sine målsætninger/visioner og sikrer virksomhederne et forretningsgrundlag på sigt samtidigt med, at miljø- og klimabelastningen bliver mindre.

Det gammeldags industrilandbrug har på mange måder en særstatus i forhold til lovgivningen i Danmark. Derfor er det også begrænset hvad en kommune rent lovgivningsmæssigt kan gøre. Vejen frem er derfor samarbejde, og erhvervets indstilling til begreber som økologi, bæredygtighed o.s.v. er da også langt mere positiv i 2021 end den var for 10 eller 15 år siden; dette ses fx i den nationale aftale mellem Landbrug og Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening om at udtage 100.000 hektar landbrugsjord fra intensiv (kemisk) dyrkning.

Fra kommunens side har vi naturligvis især en interesse i, at den landbrugsjord, der ikke længere skal dyrkes kemisk/intensivt samtidigt kan tjene til at beskytte ting som drikkevandsressourcer, vandmiljø etc. Til samme formål skal vi anvende skovrejsning, hvor det er muligt.

Det er helt nødvendigt med et samarbejde. Vi skal arbejde med mageskifter, driftsaftaler, udviklingskontrakter o.s.v. Vi vil arbejde sammen med landbruget – ikke imod det – til vores fælles bedste.

Håndhævelse af diverse miljøregler er en kommunal tilsynsopgave. Til gavn for alle de, der overholder reglerne, skal håndhævelsen i forhold til de få, der ikke gør det, styrkes.

Det vil SF arbejde konkret for at gennemføre i næste periode.

- Via driftsaftaler, mageskifter, udviklingskontrakter at øge andelen af økologisk landbrugsjord til minimum 10 %.
- Udvikle Bornholms landbrug til fremtiden.
- At der kommer mere og mere sammenhængende natur på Bornholm.
- At forbedre biodiversiteten, vandmiljøet m.v. ved at relevante områder overgår fra intensiv dyrkning til græsning o.lign.
- At øge andelen af økologiske og lokale produkter i de kommunale køkkener via udviklingskontrakter og uddannelse.
- At øge skovrejsningen for at mindske det intensive landbrug og beskytte bl.a. drikkevandet.
- At øge indsatsen omkring håndhævelsen af diverse miljøregler m.v.

Ældrepolitik

SF Bornholm mener at

- ældre borgere er selvstændige individer og et aktiv for vores samfund

- støtte til ældre borgere skal tage udgangspunkt i deres ønsker og

behov

- støtte til ældre borgere skal planlægges og udføres sammen med

borgeren og denne pårørende/netværk

- borgere skal styrkes i at bevare egne evner så længe som muligt.

- borgere skal opleve kontinuet hvis man modtager hjemmepleje.

- det skal ikke være bureaukratisk svært at få den støtte man som borger har brug for.

Ældre borgere er blot borgere der er blevet ældre. De kan derfor ikke opfattes som en gruppe, men skal ligesom alle andre have forskellige kommunale tilbud. Ældre borgere svinger fra raske mennesker der udnytter diverse tilbud, over borgere der har brug for enkel, praktisk støtte, til borgere der har et omfattende behov for støtte og pleje.

De borgere der har behov for støtte, skal visiteres til dette. Når visitationen er gennemført, så skal den del af støtten der ikke omfatter måltider, medicinering og grundlæggende personlig pleje planlægges sammen med borgeren. Det vil sige at der skal være muligheder for fleksibilitet afhængigt af borgerens ønsker. Ved visitationen tildeles også en tidsramme som kan planlægges frit af borgeren og personalet. Dette kan fx være ekstra rengøring, sociale aktiviteter, en gåtur eller lignende. Der skal arbejdes ihærdigt for at der bliver mulighed for såkaldte 'tilkøbsordninger', også i den kommunale sektor.

Mange ældre borgere får mad leveret fra enten kommunen eller private leverandører. Det kommunale tilbud skal dække mange forskellige slags kostbehov og skal naturligvis være af høj kvalitet. En del ældre har nedsat appetit, og det er derfor afgørende at maden er indbydende og lækker og rummer retter som borgerne efterspørger. I videst muligt omfang - i særdeleshed på plejecentrene - skal maden tilberedes på centrene.

Udviklingen i samfundet har gjort at mange ældre oplever at de ikke har familien boende tæt på. Dette kan give praktiske problemer og medfører en risiko for isolation. De praktiske problemer kan fx være økonomien; da banker mv. i dag kun tilbyder begrænset personlig service, så kan ældre borgere opleve problemer med at overskue deres økonomi. Der skal være mulighed for at ældre borgere om nødvendigt og efter aftale kan få hjælp til denne opgave.

Risikoen for isolation og ensomhed kan være markant. Det er derfor vigtigt at der på plejecentrene og i dagcentertilbuddet er muligheder for aktiviteter, oplevelser og samvær. Endvidere bør plejecentre, dagcentre mv. søge et tæt samarbejde med lokale foreninger - pensionistforeninger, ÆldreSagen, Faglige Seniorer og almene foreninger - om at skabe et varieret aktivitetstilbud til ældre borgere.

Der er sket og sker en stor udvikling indenfor såkaldt "velfærdsteknologi". Mange af disse teknologier støtter både borgeren i at få større selvbestemmelse, forbedrer arbejdsmiljøet for de ansatte og sparer ressourcer. SF støtter indførelsen af relevant velfærdsteknologi, hvor denne kan give mere plads til den tætte og personlige kontakt mellem borger og den ansatte om den nære omsorg.

Udviklingen og evalueringen af ældrepolitikken på Bornholm skal ske i et nært samarbejde med kommunens ældreråd og med inddragelse af borgerne, de pårørende, medarbejderne og relevante organisationer.

Støtten til vores ældre medborgere afhænger i meget høj grad af medarbejderne. Derfor er det også vigtigt, at kommunen hele tiden kan tiltrække kvalificeret og engageret personale. Derfor skal der arbejdes med arbejdsmiljøet, uddannelse af og muligheder for medarbejderne.

Disse forslag vil SF-Bornholm arbejde konkret for i den kommende periode.

- der arbejdes på at skabe muligheder for (øget) tilkøb af ydelser i den kommunale pleje

- der arbejdes på at udvide mulighederne for at støtten er fleksibel og planlægges sammen med borgeren

- der bliver et øget samarbejde mellem ældreplejen og relevante foreninger og organisationer

- der arbejdes for en forenkling af visitationssystemet, hvor det er lovligt muligt.-

- at vi har fokus på velfærdsteknologiske redskaber der kan støtte borgerne og sikre en høj borgersikkerhed.

Udsatte børn og unge.

SF mener at

- Det må aldrig være svært at finde hjælp som barn eller ung.
- At vi har et særligt ansvar for at hjælpe udsatte børn, unge og deres familier.
- At intet barn må falde mellem 2 stole i 'systemet'
- At støtten til såvel barn som familie skal tage udgangspunkt i den konkrete situation.
- I SF Bornholm går vi gerne forrest og italesætter gerne vores fælles ansvar som samfund for vores fælles fremtid.

Som samfund har vi alle et særligt ansvar for at hjælpe og støtte udsatte børn og unge og deres familier. Alle børn, unge og familier har krav på den bedst mulige tilværelse – uanset udfordringer.

Det er afgørende, at intet barn 'falder mellem 2 stole' i systemet. SF ønsker derfor, at der også på dette område laves 'en indgang', hvor alle kan henvende sig uanset problematik og derfra kan ledes videre til relevante medarbejdere.

I SF Bornholm vil vi fokusere på den rette indsats, så udsatte familier ikke overlades til sig selv. Vi ønsker at tage udgangspunkt i den **konkrete** situation for at hjælpe det konkrete barn, den konkrete unge og den konkrete familie. Det vil også øge tilliden mellem borgerne og kommunen.

I SF ser vi det som altafgørende, at de pårørende bliver klædt på at være aktive medspillere i forhold til den enkelte unge/det enkelte barn. Vi ønsker et værn om de forældre, der har behov for dette.

Vi ønsker at bruge gode erfaringer om helhedsorienteret indsats for både forældre og børn fra kommuner hvor man arbejder med en helhedsorienteret indsat. Vi vil arbejde for at nedsætte antallet af voksne som vores børn og unge kan møde i systemet – fx kan et barn med en diagnose møde sagsbehandler, psykiatrien, forebyggende indsats, politi, skole, læge m.fl.; selvfølgelig skal vi bruge de forskellige ekspertiser, men barnet/den unge/familien skal ikke udsættes for alle personerne. Vi vil arbejde for det hele menneske på tværs af kommunen.

"Efterværn" (en mulighed for at yde støtte også når den unge er fyldt 18 år) skal anvendes aktivt med det formål, at den unge bliver klar til at 'springe ud i livet' på egen hånd. Det kan handle om uddannelse, bolig, job men måske også hjælp til at håndtere pludselig 'at blive voksen'.

Da den unges primære relation stadigvæk ofte vil være familien – også selvom man er fyldt 18 år – så skal den nære familie også have mulighed for at få støtte og hjælp til at sikre den bedst mulige overgang til voksenlivet.

Vi kan og skal gøre disse ting bedre end i dag!

Det er vigtigt for SF at børn og unge går i skole og derfor bør skolerne have frihed til at skabe rum for læring til den enkelte. Nogle gange kan dette ske indenfor de almene folkeskoler, men der er også tilfælde, hvor fx Heldagsskolen, andre særlige tilbud eller en kombination heraf er den bedste løsning – igen skal indsatsen tage udgangspunkt i det konkrete barn/den konkrete unge.

Som led i dette er det også vigtigt med en styrket indsats indenfor Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning (PPR), som kan støtte både barnet/den unge, familien og de undervisningstilbud, som tilbydes den barnet/den unge.
På samme måde bør sundhedsplejen i forbindelse med daginstitutioner og folkeskole opprioriteres for at sikre en tidlig indsats og støtte.

Også i fritids- og kulturlivet er det vigtigt, at der er tilbud til alle – vores børn og unge skal ikke være tvungne til at 'hænge' på gaderne.

Nogle børn og unge 'passer' ikke ind i – eller interesserer sig måske ikke for – de etablerede fritidstilbud. Det er derfor vigtigt, at kommunen understøtter et bredt udbud af fritidsmuligheder og -oplevelser – uanset om disse er i kommunalt eller privat regi. I udviklingen af disse tilbud skal kommunen være lydhør over for spontane forslag, forslag fra fx Ungerådet, Integrationsrådet, Rådet for Udsatte, elevråd m.fl. Økonomi må IKKE være en bremse for børn og unges deltagelse i fritids- og kulturaktiviteter. Der bør derfor gives et 'fripas' således, at børn og unge (udsatte eller ej) kan afprøve forskellige muligheder og aktiviteter.

I den kommende periode vil SF konkret arbejde for:

- at der altid tages afsæt i den konkrete situation
- at der etableres en 'åben dør' mulighed, hvor alle kan henvende sig uanset problemet.
- At der sker en styrkelse af både PPR og sundhedsplejen i vores daginstitutioner og skoler.
- At udsatte børn og unge får mulighed for at deltage i uddannelses-, fritids- og kulturlivet på lige fod med andre.
- At skabe mange forskellige slags fællesskaber, der giver mening.
- At både de unge og relevante råd (fx Ungeråd, elevråd m.v) inddrages i arbejdet.
- At brugen af "Efterværn" udvides og også inddrager familien/de nære relationer.
- At støtten retter sig imod mennesket og derfor ikke er afhængig af hvornår man fylder 18 år.

Børn, dagpasning og daginstitutioner.

Det mener SF

- *en tryg og stimulerende barndom er vigtig for alle børn.*
- *Kommunen skal stille gode og trygge institutioner til rådighed for børnefamilierne*
- *Institutionerne skal indrettes således, at de giver muligheder for både leg, læring og udfoldelse.*
- *Institutionerne skal leve op til kravene om minimumsnormeringer*
- *Der skal være en bred vifte af forskelligt personale ansat, men det er afgørende, at alle personalegrupper tilbydes relevant efter- og videreuddannelse*
- *Arbejdet i institutionerne skal ske i tæt samarbejde med forældre, kommunens øvrige tilbud og lokalområdet.*

Igennem de senere år har kommunen med SFs støtte arbejdet med at kvalitetsudvikle vores børnepolitik. Vi er nået et stykke af vejen, men der er stadigvæk langt til målet.

Derfor skal vi forsat investere i området – både i bygningerne, i personalet og i de muligheder, som børnene har. Det vil sige, at bygningerne skal være moderne og velindrettede med plads nok – både inde og ude. Det vil også sige, at der skal være et stabilt og tilstrækkeligt personale, som har muligheder for hele tiden at uddanne sig. Det vil også sige, at der skal være muligheder for forskellige aktiviteter udenfor institutionen – fx kulturelle, oplevelsesmæssige, bevægelsesorienterede udfordringer etc.

Tryghed er alfa og omega i et børneliv. Det er derfor nødvendigt, at der er personale nok til at kunne sikre dette. Folketinget har indført minimumsnormeringer fra 2025, men så længe skal vi ikke vente! Vi skal allerede nu sætte penge af til at uddanne og ansætte det nødvendige personale.

Nogle af vores institutioner er nedslidte eller i hvert fald ikke helt optimale. Vi skal derfor investere i disse institutioner således, at de lever op til moderne krav – både i bygningerne og i udendørsarealerne. Visse steder skal institutionerne også udvides ligesom der er brug for et vist nybyggeri.

Det er endvidere vigtigt, at institutionerne har et tæt samarbejde med kommunens øvrige omkring det enkelte barns trivsel og udvikling. En pædagog kan ikke være en ekspert på alle områder, men pædagogerne skal have muligheder for at trække på relevant faglig ekspertise.

Dette vil SF arbejde konkret for i den kommende periode:

- *Etablering af et moderne børnehus i Allinge*
- *Bedre normeringer i institutionerne og dermed mere tid til børnene*
- *Moderniseringer af de forskellige institutioner*
- *Bedre muligheder for samarbejde mellem pædagoger, forældre og andre dele af kommunen.*

Folkeskolen.

Det vil SF-Bornholm

- Folkeskolen skal være det indlysende valg for alle bornholmske børn.
- Folkeskolen skal tilbyde undervisning og læring for alle elever.
- Folkeskolen skal inddrage såvel forældre som samfundet i dens undervisning
- Folkeskolens opgave er at støtte og udvikle alle elever ud fra deres udgangspunkt.

Der er ikke skolepligt i Danmark, men derimod undervisningspligt. For SF-Bornholm er det dog klart, at vores opgave som kommune er at skabe den bedst mulige folkeskole.

Den bornholmske folkeskole skal naturligvis opfylde folkeskoleloven og sikre eleverne den bedst mulige uddannelse og dannelse. Begge dele er vigtige: – uddannelse og læring skal give en god baggrund for videre uddannelse, og dannelse handler om viden og kompetencer som en borger har brug for i vores verden.

De bornholmske folkeskoler skal have fokus på en høj faglighed. Dette hænger ikke nødvendigvis sammen med 'topresultater' i diverse nationale tests, men handler om det faglige løft, der skal sikre elevernes muligheder for at gennemføre en ungdomsuddannelse uanset om denne er erhvervsfaglig eller gymnasial. Indenfor folkeskolelovens rammer skal den enkelte folkeskole også have muligheder for at ´lave forskellige

satsninger – disse kan være naturvidenskabelige, sprogorienterede, kreative, bevægelsesfokuserede m.v. Det frie skolevalg vil sikre, at elever kan finde den skole, som matcher ønskerne og ambitionerne bedst. Disse satsninger er især relevante i udskolingen.

Vores folkeskole skal præges af samarbejde, tillid og gensidig respekt mellem skolen, lærerne og forældrene om den enkelte elev, men primært mellem lærere og elever og elever indbyrdes om i fællesskab at nå det bedst mulige resultat – både uddannelses- og dannelsesmæssigt. Dette kræver veluddannede og motiverede lærere og pædagoger (hvilket vi har i rigt mål) men naturligvis især, at lærere og pædagoger får de nødvendige muligheder – herunder især tid til såvel forberedelse som efterbehandling. Samarbejde, tillid og respekt kræver de rette rammer, og de rette rammer kræver at der afsættes penge til dem.

Folkeskolen skal være rummelig og have tilbud også til elever, der måske har udfordringer i forhold til almindelig læring. Det kræver, at folkeskolen har de nødvendige ressourcer i form af lærere, pædagoger m.v., som kan sikre, at alle elever får en skoledag, der giver dem de bedste muligheder. Inklusion er generelt en god ide, men det kræver, at ressourcerne (penge til personale) er tilstede.

Nogle elever får en bedre skoleoplevelse, hvis de i dele eller hele deres skoletid går i specielle tilbud. Dette kan dels være kortere perioder med specifik undervisningstilrettelæggelse i tilknytning til en almindelig folkeskole. Det kan også være på en særlig folkeskole.

Vi har 2 særlige folkeskoler på Bornholm – Kildebakken i Tejn og Heldagsskolen i Østermarie. Disse 2 folkeskoler er målrettede elever, der har specielle behov og udfordringer, og kan i højere grad end i folkeskolen tage udgangspunkt i den enkelte elev.

Herudover har kommunen et 10. klassecenter, hvor elever, der ikke ønsker at gå direkte fra 9. klasse til en ungdomsuddannelse/erhvervsuddannelse eller som ikke er bedømt som uddannelsesparate, kan modtage undervisning, der styrker deres forudsætninger for videre uddannelse. 10. klassecentret tilbyder forskellige tonede klasser, og SF lægger vægt på, at der fortsat er en række forskellige tilbud.

En velfungerende folkeskole kræver engagerede elever, forældre og ansatte. Samarbejdet mellem skolen, lærerne, skolebestyrelse og elevråd er vigtigt, fordi det giver input og feedback, som er vigtig for skolens positive udvikling.

<u>Det vil SF konkret arbejde for i de kommende 4 år.</u>

- *Bevare Kildebakken, Heldagsskolen og 10. klassecentret som selvstændige skoletilbud.*
- *Sikre at de forskellige tilbud til elever med særlige udfordringer får tilstrækkelige midler til at løse deres opgave.*
- *Arbejde for, at folkeskolerne får ressourcer (penge) til at 2-voksen-ordninger kan udbredes – især i indskolingen. Det kan være 2 lærere eller en lærer + en pædagog.*
- *Arbejde for, at lærere og pædagoger får bedre muligheder for forberedelse og efterbehandling af undervisningen og bedre muligheder for at udvikle samarbejdet omkring de forskellige klasser.*
- *Arbejde for, at det pædagogiske personale (lærere og pædagoger) får muligheder for relevant efter- og videreuddannelse.*

- *Sikre, at de bygningsmæssige rammer – både til faglig undervisning og til bevægelse og motion – er i orden.*

Der gøres allerede blandt skolerne, personalet og forældrene en stor indsats på disse områder, men vi er ikke i mål endnu, og ovenstående forslag vil koste penge og kræve investeringer. Vi kan ikke nå målet i løbet af 4 år, men vi kan begynde – og DET er SFs ambition for de næste 4 år.

Uddannelse og 'unge-liv' på Bornholm

SF Bornholm mener at

- Det er vigtigt, at vi sikrer de bedst mulige uddannelsesmuligheder for bornholmere – yngre som ældre.
- der skal arbejdes målrettet på at skaffe hele, eller dele, af uddannelser til Bornholm. Det gælder både ungdomsuddannelser/erhvervsuddannelser og (dele af) videregående uddannelser.
- der skal arbejdes på at skabe gode rammer for sociale aktiviteter for vores unge
- det er afgørende at vi arbejder på at etablere rammerne for et godt studieliv – herunder boligmuligheder - på Bornholm

Det er vigtigt at vi hele tiden arbejder for at sikre de bedste uddannelsesmuligheder på Bornholm, for såvel unge som voksne bornholmere. Derfor skal vi hele tiden prøve at skaffe flere uddannelser til øen – både erhvervsuddannelser og videregående uddannelser. Især vedrørende videregående uddannelser kan der ofte være tale om dele af uddannelserne kombineret med fjernundervisning.

Campus Bornholm har skabt rammerne for et socialt miljø blandt studerende, men der skal stadig arbejdes målrettet på at sikre et godt socialt miljø omkring selve Campus-bygningerne for at sikre trivsel og gode muligheder for fællesskab.

Hvis vi skal nå målet om at kunne tilbyde den bedst mulige og mest sammenhængende studieoplevelse på Bornholm, så skal alt fra fritid, transport og studieboliger indtænkes. Her vil et langsigtet og målrettet arbejde for at skabe studieboliger og rammer for sociale aktiviteter i fritiden, i og omkring Rønne, være centralt for unge og fremtidige studerende på Bornholm. Men for at kunne skabe et godt studieliv på Bornholm, er en god Campus-oplevelse det første skridt.

For at sikre at vores uddannelser har de bedst mulige rammer, bør arbejdet for at udvikle eksisterende samt nye uddannelsesmuligheder foregå i tæt samarbejde mellem kommunen, uddannelsesinstitutionerne og det bornholmske erhvervsliv med det mål at skabe en rød tråd gennem de forskellige uddannelsesforløb.

Et sådant samarbejde vil ikke blot gøre kommunens indsats for sikre relevante uddannelser nemmere, men også forbedre vejledningen vores børn og unge får, når der skal vælges uddannelse ved at give et klarere billede af hvilke jobs og fremtidsudsigter, som de forskellige uddannelser kan føre til.

Til et attraktivt ungdoms- og studieliv hører også muligheder for at have en ungdomskultur. Naturligvis må

det blive på et lavere niveau end de større byer, men musik, aktivitet, cafeer, opholdssteder o.s.v. ER vigtige. Kommercielle virksomheder som cafeer o.s.v kan kommunen ikke påvirke, men via støtte kan kommunen støtte fx musiklivet – både Musikhuset og Wonderfestival, men også andre og måske mindre events. Det er vigtigt, at så mange som muligt af disse aktiviteter styres eller i hvert fald påvirkes kraftigt af de unge selv. Derfor er et stærkt Ungeråd meget vigtigt!

I den kommende periode vil SF konkret arbejde for:

- at få flere uddannelser, helt eller delvist, til Bornholm
- at forbedre uddannelsesvejledning for at sikre det bedste valg for den unge.
- at skabe gode sociale aktiviteter sammen med Bornholms ungdom – herunder et ungeråd.
- at give mulighed for et godt studieliv på Bornholm
- at få flere studieboliger på Bornholm

Kultur, idræt og fritid.

For SF er det vigtigt

- *At Bornholm har tilbud til alle borgere inden for området.*
- *At kommunen så vidt muligt bakker op om alle initiativer uanset organisationsformen.*
- *At kommunen skal have et tæt samarbejde med forenings- og organisationslivet.*
- *At kommunen skal understøtte etablerede kulturinstitutioner.*
- *At kommunen skal understøtte nye initiativer indenfor områderne.*

Det er næsten umuligt at definere et område som kultur, idræt og fritid. Området spænder over alt fra professionel musik over kunst- og kulturudstillinger til organiseret foreningsidræt og 4 børn på tur i naturen med deres forældre – og meget mere. Et valgprogram som dette kan kun berøre enkelte emner.

Statsanerkendte institutioner.

Vi har en række statsanerkendte institutioner: Bornholms Kunstmuseum, Bornholms Museum, Rønne Teater (egnsteater), Musikhuzét (regionalt spillested).

Disse institutioner hører ikke under kommunen, men der er naturligvis et tæt sammenarbejde på mange områder. Dette samarbejde skal opretholdes for at sikre institutionernes fortsatte status.

Diverse årlige 'events'

Dette områder fx Etape Bornholm, Wonderfestival, Kulturugen, Sol over Gudhjem, diverse musik- og kunstarrangementer m.v.

Som hovedregel klarer disse events sig uden kommunal, økonomisk støtte, men med stor inddragelse af frivillige. Der er dog som regel også et tæt samarbejde med kommunen om den praktiske afvikling. Dette samarbejde skal fortsættes.

Mindre kulturelle institutioner.

Dette er ofte mindre museer, udstillingssteder, spillesteder o.s.v. I det omfang, at disse ikke drives på kommercielle vilkår bør kommunen bakke op om disse frivilligt drevne steder.

Foreningsbaseret idræt.

Dette dækker mange idrætsgrene og deltagere fra 4-5-årige fodboldspillere over eliteudøvere, der deltager i nationale konkurrencer, til ældre borgere, der dyrker petanque. De forskellige foreninger drives og styres af en lang række frivillige ledere, trænere og hjælpere. Der ydes et vist kommunalt tilskud, men derudover skal kommunen prøve at understøtte denne frivillige indsats.

Endvidere skal kommune vedligeholde og udvikle forskellige anlæg, som kan bruges ved idrætsudøvelsen.

Uorganiseret idræt.

Der foregår også meget idræt og motion udenfor foreningerne. Det kan være motionsløbere og -cyklister, forskellige former for street-sport eller blot børn, unge og voksne, der samles om fysisk aktivitet af en art.

Kommunen skal prøve at støtte denne type aktivitet ved at skabe fysiske muligheder, åbne haller, skabe stier, spor og så videre.

Folkeoplysende foreninger, borgerforeninger m.fl.

Bornholm har en række folkeoplysende foreninger og mange borgerforeninger o.lign.

Kommunen skal støtte det folkeoplysende arbejde med tilskud, lokaler m.v.

De bornholmske borgerforeninger spiller en stor rolle i de bornholmske lokalsamfund. I samarbejde med kommunen udfører de også fx pyntning, oprydning, strandrensning og så videre på frivillig basis.

Som det fremgår er området præget af en lang række initiativer og aktiviteter – professionelle, amatører og frivillige, stærke organisationer og spontane deltagere.

Det giver sig selv, at enhver kommunal indsats for at støtte disse aktiviteter derfor må være meget varieret.

SF vil konkret arbejde for de følgende ting i de næste 4 år.

- *Sikre de statsanerkendte institutioners status.*
- *Støtte foreningers arbejde indenfor idræt, folkeoplysning og aktiviteter*
- *Via diverse former for underskudsgarantier og tilskud støtte gennemførelsen af event indenfor idræt, musik og oplevelser.*
- *Skabe bedre rammer – såvel muligheder som anlæg – til spontane aktiviteter.*

Befolknings- og boligstruktur.

Det mener SF Bornholm.

- *Vi ønsker at øge indbyggertallet ved at understrege Bornholm potentialer for både familie- og*

arbejdsliv.

- *Vi opfatter alle borgere – fra den nyfødte til den 100-årige, fra den rige til den ledige – som ligeværdige borgere i vores samfund.*
- *Det skal være muligt at bosætte sig overalt på Bornholm*
- *Selvom visse tilbud naturligt centrerer om primært Rønne, så skal også de mindre lokalsamfund have tilbud og muligheder.*

Nedgangen i befolkningstallet på Bornholm er standset, og det er godt. Vi har dog stadigvæk en stor udfordring, fordi vi har mange ældre og mange børn, men relativt færre i de årgange, som udgør arbejdsstyrken. Hvis der ikke sker en forandring, så bliver denne udvikling kun større i de nærmeste år.

Vi skal derfor gøre Bornholm til at attraktivt sted at bo og arbejde. Dette sker ikke primært via 'smarte' facebook-kampagner eller events, men snarere ved at tilbyde jobs, muligheder og god service.

Faktum er, at Bornholm i dag faktisk har boligmangel; ikke i det rene antal, men når det handler om moderne og attraktive boliger.

En del af de bornholmske byer har ikke bopælspligt, og mange af husene anvendes derfor udelukkende som fritidsboliger/sommerhuse. SF var principielt imod denne udvikling i sin tid, da sådanne boliger kun bidrager meget begrænset til den bornholmske økonomi (omend en del af disse boliger er blevet renoverede). I virkelighedens verden er det dog (desværre) således, at denne beslutning ikke realistisk kan laves om, og vi er derfor nødt til at 'leve med' den.

Til gengæld bør man overveje, at man ved nye boligprojekter med nye lokalplaner indfører bopælspligt på de nye boliger. På samme måde bør man undlade at opføre såkaldte 'flexboliger', der med næsten 100% sikkerhed ender som fritidsboliger.

I de områder, hvor der er bopælspligt, skal denne naturligvis håndhæves strengt af kommunen.

Presset for nye boliger ligger primært i Rønne samt visse kystbyer – fx Svaneke og Gudhjem. Prisen for disse boliger er dog ofte ganske høj efter bornholmske forhold, og der er det vigtigt, at kommunen også søger at fremme boligbyggeriet i vores andre byer – fx Allinge, Hasle, Nexø og Aakirkeby – samt i vores små-byer, hvis der er interesse hos investorer/boligsøgende.

Bornholms store udfordring er, at vores boligmarked er domineret af enten ejerboliger eller (ret dyre) almennyttige boliger. Vi mangler i høj grad boligtyper som andelsboliger, forskellige former for boligfællesskaber og almindelige attraktive udlejningsboliger. Hvis man skal flytte fra Sjælland til Bornholm for at prøve det, så kan det være en stor 'mundfuld' at skulle binde an med en ejerbolig, hvis man nu ikke ved om man falder til – der er andelsboliger, lejeboliger m.v. mere overkommelige.

En mulig løsning er derfor, at kommunen i sin planlægning prioriterer boligprojekter, der tilbyder den type boligformer. Der kan gøres ved enten at formålsbestemme lokalplanerne til en bestemt boligtype eller mere realistisk ved at lave lokalplaner, der kræver, at en vis procentdel af et nyt boligprojekt skal rumme disse former for boliger; man behøver jo ikke nødvendigvis sige "ja og amen" til ethvert projekt, som kommer.

En særskilt udfordring er ungdoms- og studieboliger. Både til lokale unge og unge, som vi vil tiltrække til Bornholm, har vi brug for flere moderne ungdomsboliger.

<u>Dette vil SF Bornholm konkret arbejde for i den kommende periode.</u>

- *Boligprojekter, som rummer en andel af andelsboliger, ungdomsboliger m.v., bliver prioriterede.*

- *Det overvejes om nye boliger i byer uden bopælspligt skal opføres med bopælspligt.*
- *Der gives ikke mulighed for at opføre såkaldte 'flexboliger'*

I det omfang, at der er interesse for at opføre boliger uden for de større byer, så skal disse projekter prioriteres.

Kollektiv trafik.

Det vil SF arbejde for i den kommende periode.

- *BAT skal overgå til eldrift fra 2025.*
- *BAT skal have busser i flere størrelser for at sikre en fleksibel trafik.*
- *Der skal etableres en værkstedsstruktur, som kan anvendes af både BAT og private vognmænd.*

BATs kerneopgave er at transportere skolebørn og unge under uddannelse til og fra deres skoler/institutioner.
Derudover skal BAT naturligvis servicere borgere uden bil, når de skal til arbejde eller til forskellige institutioner og arrangementer.

Endelig skal BAT i det omfang, som det er muligt, servicere vores turister, lejrskoler m.v.

På SFs foranledning er der vedtaget en plan for hvorledes BAT kan overgå til eldrift i 2025. Denne plan skal fastholdes!

Mange vil gerne have, at BAT skal udvide sin service, men vi er også nødt til at indse, at økonomien sætter sine begrænsninger for vores muligheder. Vi skal arbejde på hele tiden at blive bedre, men kerneopgaverne er stadigvæk vores børn og unge.

SF afviser på det bestemteste en privatisering af BATs regionale ruter. På borgerligt initiativ har det været forsøgt, og det kostede *rigtigt* mange penge! I dag er de lokale ruter (skolebuskørslen) primært udliciteret til private virksomheder. I løbet a f de kommende årr bør det overvejes om en mere fleksibel vognpark hos BAT gør det hensigtsmæssigt at BAT også selv løser denne opgave – det skal dog overvejes grundigt i forhold til eksistensen af private vognmænd på Bornholm.

BATs service skal endvidere tænkes ind i udviklingen af grøn mobilitet, hvor samkørsel, delebiler o.s.v. skal tænkes sammen med BATs generelle service.

Disse konkrete forslag vil SF arbejde for i den kommende periode.

- *BAT skal overgå til eldrift fra 2025*
- *BATs busflåde skal være mere fleksibel med flere forskellige størrelser busser således, at servicen kan tilpasses behovet på forskellige tidspunkter.*
- *BATs service skal være fungere sammen med andre former for 'kollektiv' trafik.*
- *BAT skal indføre nye og fleksible billetsystemer.*

-

Erhvervspolitik og beskæftigelse.

Dette vil SF Bornholm.

- *Skabe muligheder for såvel eksisterende som nye virksomheder*
- *Skabe muligheder for en yderligere modernisering af det bornholmske landbrug og fødevareproducenter*
- *I den kommunale indkøbspolitik skabe bedre muligheder for virksomheder, der prioriterer bæredygtighed, klimatilpasning, uddannelse og beskæftigelse – fx via partnerskabsaftaler.*
- *Fokusere på uddannelse (herunder videre- og efteruddannelse) af vores arbejdsstyrke.*

Det bornholmske erhvervsliv og dermed beskæftigelse er domineret af nogle få, relativt store virksomheder og en masse mindre/små virksomheder. Vores største arbejdsgiver er kommunen.

Hensigten med enhver erhvervs- og beskæftigelsespolitik er dels at sikre en værditilvækst i samfundet og dels at sikre borgerne et arbejde, der giver dem muligheder i deres tilværelse.

Værditilvækst i et samfund kommer fra (primært) produktion af varer og tjenesteydelser/service. Om virksomheden/produktionen er privatejet (fx. Jensen a/s), andelsejet (fx Bornholms Andelsmejeri) eller offentligt ejet (fx Rønne Havn eller DeViKa) er – modsat hvad de borgerlige hævder – sådan set ligegyldigt for værditilvæksten. Målet må derfor være at styrke det bornholmske erhvervsliv uanset ejerform til gavn for både værditilvæksten og beskæftigelsen.

Kommunens muligheder indenfor erhvervspolitikken er ganske begrænset af både dansk lovgivning og EU-lovgivning.
Kommunen kan reelt agere på 3 områder. Dels via den fysiske planlægning, dels via uddannelsesindsats og dels via sin indkøbspolitik (kommunen er en MEGET stor kunde på forskellige områder fra byggeri over plejeprodukter til fødevarer m.v.).

Den fysiske planlægning handler primært om hvor forskellige erhverv kan placeres på øen. Her er det vigtigt at sikre, at der er tale om attraktive områder med gode vejforbindelser m.v., men også om at de forskellige erhverv placeres, hvor de fx ikke udgør en forureningsfare (grundvand, jord, vandløb m.v.); vi betaler stadigvæk store regninger for manglende omhu og planlægning fra de seneste 100 år, og man kan utroligt nok stadigvæk høre partier, der ikke mener, at det er et problem at placere et erhvervsområde lige over et drikkevandsområde eller at sprøjtefri zoner i landbruget op til vandløb ikke har nogen betydning.

Uddannelsesområdet handler primært om at sikre, at der er relevante uddannelsesmuligheder. På grund af de faldende ungdomsårgange er det en udfordring, og derfor må kommunen presse bl.a. Campus Bornholm til at oprette de nødvendige uddannelsespladser (uanset om disse er gymnasiale eller erhvervsfaglige) og sikre, at disse er relevante for de uddannelsessøgende og har den nødvendige kvalitet.
Dernæst handler det om – sammen med det bornholmske erhvervsliv bredt set – at man får lavet de nødvendige uddannelses- og praktikpladser – både for social- og sundhedsassistenten, smedelærlingen, pædagogen og virksomhedsøkonomen o.s.v. Noget kan kommunen selv løfte, men meget må ske i et samarbejde mellem de forskellige erhvervsvirksomheder – her kan kommunen øge sin indsats på at lave samarbejder, skabe 'dele-pladser' og andre 'kreative' løsninger.

Som kunde hos virksomheder på kommerciel basis kan kommunen endvidere stille krav til de virksomheder, som man handler med. Vi har heldigvis – bl.a. på SFs initiativ - sociale klausuler i vores indkøbspolitik, men vi kan sagtens gå videre. Vi kan fx i et udbud kræve, at de bydende virksomheder udbyder lærlinge-/uddannelsespladser, at de arbejder med opkvalificering, at de bidrager til integration, at de bidrager til 'det rummelige arbejdsmarked' o.s.v. Det skal vi udnytte i langt højere grad.
Det skal understreges, at mange bornholmske virksomheder – store som små – allerede frivilligt yder en indsats på disse områder, men der er stadigvæk nogle – store som små – der sniger sig udenom, og det er disse virksomheder, som der skal lægges pres på.

Det kommunale jobcenter er meget stramt reguleret fra statens side, og under disse vilkår yder det en stor indsats. Alligevel er det afgørende, at vi bliver endnu bedre til at tage udgangspunkt i den enkelte lediges situation – er der brug for uddannelse/opkvalificering, er der brug for støttet beskæftigelse, er der brug for en social indsats imod misbrug eller lignende. Indsatsen skal målrettes den enkelte borger – til gavn for borgeren og for samfundet.

Generelt har vi behov for en opkvalificering af meget af arbejdskraften på Bornholm – lige fra gymnasieeleven, der serverer på en restaurant, til pædagogmedhjælperen, der måske skal være pædagog eller maskinarbejderen, der skal kunne håndtere en ny maskine. Mange af de store virksomheder klarer selv dette, men for de mindre virksomheder er det nødvendigt med en fælles indsats – en indsats, der skal laves i et samarbejde mellem virksomhederne, fagforeningerne/A-kasserne og kommunen.

Dette vil SF konkret arbejde for i den kommende periode:

- *Sikre attraktive erhvervsområder, der ikke udgør et problem for miljø eller samfundet generelt.*
- *Øge antallet af uddannelsesmuligheder på Bornholm.*
- *Styrke samarbejdet mellem kommune, erhverv og fagforeninger om uddannelse og beskæftigelse.*
- *Styrke fokus på at udvikle den enkelte borger for at forbedre jobmulighederne*
- *Skærpe indkøbspolitikken således, at virksomheder, der yder en indsats, også bliver 'belønnede' ved udbud m.v.*
- *I et samarbejde med virksomhederne at øge mulighederne for uddannelses- og praktikpladser.*
- *Via alt dette styrke det samlede bornholmske erhvervsliv og dermed øge vores velstand.*

Fysisk planlægning, lokalplaner o.s.v.

Det vil SF-Bornholm

- *Sikre mere plads til vores natur*
- *Sikre muligheder for opførelse af varierede (helårs)boliger på Bornholm*
- *Friholde de åbne kyster for byggeri*
- *Sikre at der sker en grundig borgerinddragelse omkring forskellige forslag.*

Fysisk planlægning opfattes ofte ikke som specielt politisk interessant, men det er det! Det er nemlig den fysiske plan i forbindelse kommuneplan, kommuneplanstillæg og lokalplaner, som afgør hvad forskellige arealer kan bruges til – landbrug, boliger, natur, erhverv o.s.v.

For et parti som SF-Bornholm, der vægter natur, klima og udvikling højt er den fysiske planlægning derfor meget vigtig. Vi skal ikke have støjende erhverv lige op ad boligområder, vi skal ikke have intensivt landbrug lige op ad beskyttet natur, vi skal ikke have vores byer 'ødelagt' af uhensigtsmæssig byggeri o.s.v.

I de senere år har der været en tendens til, at kommunalbestyrelsen siger ja til næsten hvad som helst. Det gør vi ikke i SF! Hvis vi vil både bevare og udvikle vores samfund, så er det – som nævnt mange andre steder – nødvendigt, at vi BÅDE tør sige "ja" til gode projekter OG siger "nej" til dårlige projekter – og det tør vi godt i SF!

Lovgivningen kræver, at der er høringer og borgerinddragelser i disse forslag, men man kan ofte få på fornemmelsen, at denne er mere pro forma end reel. For SF er det vigtigt, at høringerne og inddragelsen bliver reel, og at forslag derfor også kan blive lavet om eller forkastede efter en høring.

I disse år kommer der rigtigt mange forslag ind til kommunen om diverse projekter. At bearbejde disse og lave konkrete forslag kræver mange arbejdstimer; derfor er det også vigtigt, at kommunalbestyrelsen tør prioritere mellem projekterne – hvilke er vigtigst og hvilke er mindre vigtige? For SF vil prioriteringen være

1. projekter med varierende boligtyper
2. projekter i forbindelse med realisering af naturpolitikken og klimatilpasningspolitikken.
3. projekter om etablering af (vedvarende) energianlæg.
4. erhvervsprojekter
5. mindre boligprojekter.

Vi er nødt til at koncentrere kommunens indsats til de områder, der giver størst mulig udvikling på Bornholm.

Det vil SF konkret arbejde for i den kommende periode:

- *en klar prioritering af forskellige forslag*
- *sikring af en bedre borgerinddragelse*
- *et planlægningsarbejde, der styrker en positiv udvikling på Bornholm m.h.t. natur, miljø, boliger og erhverv.*

Kommunens økonomi

Det mener SF-Bornholm.

- *Kommunens økonomi skal være i balance – d.v.s. at indtægter og udgifter skal matche hinanden.*
- *Kommunen skal have en økonomi, der sikrer et godt serviceniveau på Bornholm.*
- *Kommunen skal have en økonomi, der gør det muligt at investere i udvikling.*
- *Kommunen skal være villig til at omprioritere i sin økonomi for at klare nye udfordringer.*

Kommunens økonomi er i en 'overgangsfase'. Fordi befolkningstallet er stabilt og fordi ledigheden er ret lav, så mister kommunen statslige tilskud (indtægter). På den anden side giver denne udvikling også flere ældre borgere og børn (glædeligt), som skal have service (udgifter).

Hvis udviklingen fortsætter, så vil det i løbet af nogle år betyde, at kommunen får stigende indtægter, som kan dække de stigende udgifter, men det sker ikke her og nu.

Derfor er vi nødt til at sikre, at vi kommer ordentligt igennem disse 2-4 år.

Som budgetforliget mellem S og V for 2022 viser, så kan man – papirmæssigt og i et regneark – 'klare' dette ved at finansiere driften af anlægsudgifter, men da anlægsudgifterne stadigvæk er der, så er det en ultrakort løsning. Sådanne 'løsninger' kan SF naturligvis ikke støtte!

Der er centralt for SF, at vi bevarer vores kernevelfærd og vores investeringer i børn, folkeskole, ældrepleje og udsatte borgere. Samtidigt er vi NØDT til at investere i bæredygtighed og klima- og miljøindsatsen. SF afviser ikke principielt besparelser – heller ikke de ubehagelige – som det fremgår af vores budgetforslag for de seneste 4 år, men der er ting, som vi hverken kan eller vil gå på kompromis med! Derfor er SF også indstillet på at se på øgede indtægter til kommunen. Generelt kan kommunen øge sine indtægter på flere måder.

- Salg af grunde og ejendomme. Dette kan være fint nok, men det er engangs-indtægter, og reelt kan de kun anvendes til investeringer, ikke til drift.
- Skattestigning. Det er vi ikke glade for, fordi kommunalskat rammer socialt skævt (alle betaler det samme), men det bliver formodentligt en nødvendighed i nogle år.
- Dækningsbidrag; det er en afgift, som betales af erhvervsgrunde. Man må opkræve op til 10 promille. På Bornholm har vi i øjeblikket IKKE dækningsbidrag i modsætning til mange – også borgerligt styrede – kommuner. Fordelen er, at det er en afgift (skat) på en reel værdi samt, at den bidrager med en 'sikker' indtægt.
- Gebyrer og afgifter; det kan fx være byggesagsgebyrer, havneafgifter m.v. Det kan blive nødvendigt, men det giver ikke mange penge per år.

Skatte-, afgifts- og gebyrstigninger er jo aldrig populære, men i SF er vi helt entydige om, at vi hellere vil gå denne vej i nogle år end vi vil ødelægge vores velfærd eller køre videre med en uansvarlig kommunal økonomi; vi tror faktisk også, at de fleste almindelige borgere vil være enige med os i dette.

Udover dette skal vi naturligvis også håbe på statslige tilskud og puljer ligesom vi skal søge ekstern finansiering fra fonde og samarbejdspartnere. Fælles for disse indtægter er blot, at de normalt kun kan bruges til anlæg og/eller, at de er meget usikre.

Endelig er det vigtigt, at vi ser mange kommunale udgifter som en investering, der med tiden vil give enten større indtægter (større værditilvækst, flere borgere og jobs), eller færre udgifter (forebyggelse, sundhed m.v.)

Samtidigt skal vi også hele tiden se på, om vi kan gøre den kommunale drift mere effektiv.

Dette vil SF konkret arbejde for i den kommende periode.

- *Sikre, at kommunens indtægter matcher udgifterne uden at vores samfund sættes i stå.*
- *Arbejde på at sikre ekstern finansiering fra fonde m.v. til særlige projekter.*
- *Arbejde på en udvikling på Bornholm, der skaber større velstand og dermed større kommunale indtægter.*